

TEGELS MET BIJBELSE HISTORIES

Onder de vele tegels in de wanden van de badkamer bevindt zich een aantal bijzondere exemplaren, geschilderd in het paars met Bijbelse histories. Een eerste blokje van vier - door tegelverzamelaars een *viertje* genoemd - ingemetseld op ooghoogte in de noordwand van deze kamer, rechts van de deur naar de aanpalende kamer, trekt al snel de aandacht (afb. 1). Lange tijd was dit verborgen achter een kast.

Benevens de reeks histories die alle op één enkele tegel zijn afgebeeld, zien we op de zuidwand in de schouw een tableau van 28 tegels groot met de voorstelling van het Oudtestamentisch tafereel *Jozef met zijn broers aan de put, Jozef wordt verkocht dat tevens wat toelichting verdient.*

Afb. 1. Een blokje van vier tegels met Bijbelse histories, Kasteeldomein de Renesse, inv.nr. 189, 190, 191, 192.

1. Bijbelhistories op één enkele tegel

De twee bijbelhistories bovenaan dit viertje zijn voorstellingen uit het Nieuwe Testament. Links, *de bespotting van Jezus bij Pilatus*. De met doornen gekroonde Christus is gezeten tussen twee soldaten, met een spottende Farizeeër die voor Hem neerknielt (inv.nr. 189). Rechts ervan, *Johannes de Doper onthoofd*, met de beul die het hoofd van Johannes aan Salome geeft. Het onthoofde en bloedende lichaam van Johannes ligt rechts aan de zijkant op de grond (inv.nr. 190).

De twee voorstellingen onderaan zijn genomen uit het Oude Testament. Links, *de doortocht door de Schelfzee*. Men ziet Mozes die zijn hand met staf

uitstrekt over de zee opdat de wateren zouden terugvloeien over de Egyptenaren, over hun wagens en ruiters (inv.nr. 191). Rechts ervan, het verhaal van *Simson die te Timna onder de Filistijnen een vrouw had gevonden* met wie hij wilde trouwen. Op weg daarheen met zijn ouders wordt hij aangevallen door een jonge leeuw die hij overwint zonder iets in de hand te hebben (inv.nr. 192). Merkwaardig bij deze laatste is de tekst onderaan die verwijst naar het Bijbelboek *Richters* en de vers die betrekking hebben op de voorstelling (Rich:14:vs:5:...). Heel wat 17de-eeuwse tegelschilders konden echter niet lezen en tekenden de verwijzing gewoon na. Die wordt dan ook wel eens foutief gekopieerd.

De aandachtige bezoeker zal in het kasteel nog meerdere tegels met bijbelhistories aantreffen. Benevens twee blauwe exemplaren in de schouw van de slaapkamer, worden er nog 16 voorstellingen geteld - 11 uit het Nieuwe en 5 uit het Oude Testament - die zich alle in de badkamer bevinden. Ze zijn geschilderd met het paars mangaanoxide op een witte ondergrond van tinoxide.

Zowel de viertjes als de enkelvoudige exemplaren zijn omzoomd met een kader van meerkleurige randtegels, 2,5 cm hoog x 13 cm breed, met horizontaal en verticaal gespiegelde ornamentiek in blauw, groen en rood, en twee sterk gestileerde rozetten tussen C-motieven in Art Déco-stijl (zie afb. 1). Mogelijk is dit model randtegelkje geproduceerd in de welbekende aardewerfabriek van Tichelaar te Makkum, Friesland, ca. 1910-1920.

De voorstellingen zijn geplaatst in een dubbele cirkel en de hoeken gevuld met de zogenaamde *ossenkop*, van het type dat duidelijk verwijst naar een Rotterdams atelier, gebakken en beschilderd in de tweede helft van de 17de eeuw. Uitzondering hierop is de voorstelling van *het verloren schaap* (inv.nr. 199) die een anjer als hoekmotief heeft, die dan eerder verwijst naar een Amsterdamse productie.

Bijbeltegels zijn in de Noordelijke Nederlanden gedurende meerdere eeuwen geproduceerd, in heel wat steden en ateliers, in het paars en het blauw, in een zeer divers gamma van omlijstingen en hoekmotieven. Er ontstonden in de late 17de eeuw in Nederland veel religieuze richtingen, niet alleen Calvinisten, maar ook Luthersen, Dopers en Doopsgezinden of Mennonieten, ... Schilders, waaronder niet in het minst tegelschilders, graveurs en etsers werden hierdoor gegrepen. De tegels hadden in eerste instantie een educatieve rol; ze werden gekocht als visuele ondersteuning van het bijbels onderricht, voor kinderen en zelfs voor de volwassenen. De vermaarde bijbeltegelkenner Jan Plus heeft in zijn boek *Bijbeltegels - Bibelfliesen*¹ niet minder dan 319 verschillende voorstellingen uit het Oude en 273 uit het Nieuwe Testament kunnen identificeren.

Deze bijbelhistories werden ook in onze regio's gesmaakt. Zo kennen we in Antwerpen de oude keuken op de eerste verdieping van museum Vleeshuis die rondom rond een lambrising van 11 tegels hoog heeft - in totaal 1014 bijbelhistories - Oud en Nieuw Testament willekeurig door elkaar - met alternerend een voorstelling in het blauw en het paars. Die collectie werd door ondergetekende in detail bestudeerd en online gepubliceerd.²

Ook de van vloer tot plafond betegelde muur in de voormalige pastorie van het Antwerps Begijnhof telt, in kaders met landschappen en ornamentale decors, een 200-tal tegels met bijbelhistories.

In de mooi gerestaureerde keuken van het voormalig Sint-Elisabethgasthuis en de pas gerestaureerde keuken van de Dames aan de Lange Nieuwstraat, en niet te vergeten in de vele Antwerpse musea, zal de aandachtige bezoeker hier en daar een bijbeltegel in een schouw of een betegeld muurdeel opmerken. Het zijn stuk voor stuk prachtige kleine schilderijtjes die alle, zonder uitzondering, aan een verhaal uit de Bijbel verbonden kunnen worden.

Het is waardevol erfgoed ! Geniet dus ten volle van de mooie stukjes die het kasteel rijk is !

In de Appendix hierna wordt een overzicht gegeven van alle 18 bijbelhistories op één enkele tegel, met aanduiding van het Bijbelboek (Nieuw of Oud Testament), een toelichting bij de voorstelling en de exacte aanduiding in welke muurwand de tegel zich bevindt. Tevens wordt aangegeven waar in het hoger vernoemde boek Bijbeltegels het betrokken Bijbelverhaal toegelicht wordt.

In de collectie treffen we twee bijna identieke voorstellingen aan van *de besnijdenis van Jezus* (inv.nr. 185 en 195) en van *de aanbidding van de herders* (inv.nr. 193 en 194).

De in Rotterdamse ateliers geproduceerde binnenhuis scènes kenmerken zich veelal door een of twee ramen met traliewerk bovenaan de voorstelling, wat op meerdere exemplaren in de Appendix kan nagegaan worden.

2. Tegeltafel 'Jozef wordt verkocht'

Dit tegeltafel telt 7 tegels hoog en 4 breed. Het tafereel speelt zich af tegen een subtiel uitgewerkte achtergrond met exotische boomsoorten en links enkele pratende herders met hun kudde.³ Links knielt een van de broers van Jozef en wijst naar de put waarin Jozef geworpen was. De kleine Jozef, beroofd van zijn rijkelijk kled, droogt zijn

tranen met een tip van zijn gewaad terwijl zijn grote broer met baard en herdersstaf hem bij de schouders houdt en aanprijst bij een Ismaëlietische koopman. Een andere broer kijkt lachend toe over diens schouder hoe de rijkelijk uitgedoste koopman twintig zilverlingen betaalt om Jozef als slaaf naar Egypte mee te voeren (afb.2).

Afb. 2. Jozef wordt verkocht, Kasteeldomein de Renesse, inv.nr. 254

Het geheel is omlijst met een zeer kenmerkend rococokader, bestaande uit een aaneenschakeling van C- en S-motieven waartussen telkens drie bolletjes, die overgaat in bloem- en acanthusbladen. De onderste rij tegels die de rococo-omlijsting vervolledigt, ontbreekt.

Het tableau is gemaakt in het Rotterdams atelier *De Bloempot*, omstreeks 1760. Dit was het belangrijkste atelier in Rotterdam dat gerund werd door de familie Aalmis van 1692 tot 1799. Jan Aalmis Jr. (1714-1799) vervaardigde samen met zijn broer Jan Bartholomeus (1725-1786) een reeks fraaie tegeltableaus, zowel met Bijbelse scènes als profane voorstellingen in paars en blauw.

Dit verhaal komt uit het boek Genesis 37:28b. De voorstelling gaat terug op een ets van Philipp Andreas Kilian uit 1758 (afb. 3).

Meerdere tegels zijn gebroken en werden op een minder geslaagde wijze gelijmd. Tegel 14 met het aangezicht van Jozef werd op een gebrekkige wijze ingevuld en bijgewerkt. De opvulling met gips verkreeg een groen patina en contrasteert fel met het witte tinglazuur. De aanvulling van de tekening gebeurde in grisaille met een harde donkerpaarse, bijna zwarte trek. De adolescente figuur van Jozef werd voorzien van een volwassen hoofd, bebaard en lang haar, terwijl de tekening een jonge knaap moest voorstellen zoals op de ets van Kilian (afb. 4). Naast de retouche van het hoofd van Jozef vallen nog een vijftal plaatsen op met ontbrekende tegelscherf die ingevuld zijn met een later groen uitgeslagen gipsvulling.

Afb. 3. Ets van Philipp Andreas Kilian, 1758 ⁴

Afb. 4. Detail uit het tegeltableau 'Jozef wordt verkocht': de gerestaureerde tegel met het hoofd van Jozef.

Inventarisnr. en afbeelding ^{5 4}	Toelichting bij de voorstelling	Locatie - opmerkingen
inv.nr. 182 	<p>N.T. - Jezus' gebed in Getsemane</p> <p>Na het Laatste Avondmaal gaat Jezus bidden in de hof van Getsemane, de olijventuin in het dal van de Kedronbeek aan de voet van de Olijfberg. Petrus, Jacobus en Johannes gaan met Hem mee. Jezus vraagt hen om met Hem te waken.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mat. 26:39 - Rotterdam, 1650-1700 ? - Pluis¹, N.172, p.506 	<ul style="list-style-type: none"> - Slaapkamer, schouw. - De tegel is grotendeels beschadigd door het aanbrengen van een opening voor een kachelbuis in de schouwwand. - Ondanks het ontbreken van ruim 1/3de van het decor, is het toch mogelijk de vermoedelijke voorstelling te identificeren. - Maakt deel uit van de ca. 60 blauwwitte tegels in de schouw van de slaapkamer.
inv.nr. 183 	<p>O.T. - Aanbidding van het gouden Kalf</p> <p>Mozes verblijft 40 dagen en nachten op de berg. Het ongeduldige volk vraagt Aäron een beeld van een stierkalf te gieten met de vele gouden sieraden van de vrouwen, zonen en dochters. Op de tegel ziet men het volk dat het gouden kalf aanbidt.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ex. 32:1-4 - Utrecht, 1650-1700 ? - Pluis¹, O.104, p.302-303 	<ul style="list-style-type: none"> - Slaapkamer, schouw, links onder tegel nr. 182. - Maakt deel uit van de ca. 60 blauwwitte tegels in de schouw van de slaapkamer. - Glazuur ontbreekt in de hoek rechtsonder. - Slordige spin als hoekornament.
inv.nr. 184 	<p>N.T. - De verbranding van de toverboeken</p> <p>Skevas, een joodse hogepriester, heeft zeven zonen die geestenbezweerders zijn. Degenen die toverkunsten hadden beoefend, brachten hun boeken bijeen en verbrandden ze. En men berekende de waarde ervan en stelden die vast op vijftigduizend zilverstukken. Afgebeeld zijn Skevas en twee zonen die boeken aanbrengen naar het vuur. Het is een tegel met tekst die verwijst naar de Handelingen van de Apostelen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Acto:19: VS:19 - Rotterdam, 1725-1775 - Pluis¹, N.250, p.557, afb.1847 	<ul style="list-style-type: none"> - Badkamer, wand Zuid, links tegen de hoek
inv.nr. 185 	<p>N.T. - Besnijdenis van Jezus in de tempel</p> <p>Volgens de wet van Mozes moet een jongen op de achtste dag na de geboorte worden besneden. Tevens krijgt het kind dan zijn naam. Door de besnijdenis wordt het kind opgenomen in de joodse gemeenschap. De besnijdenis wordt verricht door een officiële functionaris, de <i>moheel</i>, die tegenover degene zit die het kind vasthoudt.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Luc. 2:21 - Rotterdam, 1650-1700 - Pluis¹, N.14, p.410. 	<ul style="list-style-type: none"> - Badkamer, wand West, links van de deur - Op drie plaatsen in het midden van de voorstelling gerestaureerd. - Zelfde voorstelling als bij inv. nr. 195

<p>inv.nr. 186</p> 	<p>O.T. - Job en zijn vrienden Nadat Job door de duivel met zweren was geslagen, maar zijn geloof niet wou afzweren, kreeg hij - gezeten op een afvalhoop - bezoek van zijn vrienden die hem kwamen beklagen en troosten.</p> <p>- Job 2:11-13 - Rotterdam, 1650-1700 - Pluis¹, O.260, p.370</p>	<p>- Badkamer, wand West, links van de deur</p>
<p>inv.nr. 187</p> 	<p>N.T. – de annunciatie – de aankondiging van de geboorte van Jezus aan Maria Als Elisabeth [een nicht van Maria] zes maanden zwanger is, wordt de engel Gabriël naar Nazareth gezonden om aan de maagd Maria de geboorte van Jezus te verkondigen. De engel heeft vaak een bloemtak in de hand (hier zonder bloem). Ook een witte duif is onderdeel van de voorstelling (hier in donkerpaars). Maria is afgebeeld zittend bij een lessenaar met een opengeslagen boek, dat verwijst naar de H. Schrift.</p> <p>- Luc. 1:28-31 - Rotterdam, 1650-1700. - Pluis¹, N.6, p.402-404</p>	<p>- Badkamer, wand West, rechts van de deur - Maakt deel uit van een blokje van twee tegels: 187 + (120) - Grote hoek rechtsonder is gelijmd.</p>
<p>inv.nr. 188</p> 	<p>N.T. - Jezus door de zondares gezalfd tijdens zijn bezoek aan de farizeeër Simon Een vrouw die in de stad bekend stond als zondares, bemerkte dat Hij aan tafel was in het huis van de farizeeër. Zij bracht een albaster kruik met mirre en ging wenend bij zijn voeten zitten, en begon met haar tranen zijn voeten nat te maken, en droogde ze af met haar hoofdhaar, kuste zijn voeten en zalfde ze met mirre.</p> <p>- Luc. 7:37, 38 - Rotterdam, 1650-1700. - Pluis¹, N.164, p.499, afb.1580</p>	<p>- Badkamer, wand West, rechts van de deur - 2 fragmenten gelijmd. - Hoek linksonder is met gips aangevuld en de ossenkop is bijgetekend. De gipsinvulling heeft metertijd een geelgroene patina gekregen.</p>
<p>inv.nr. 189</p> 	<p>N.T. - De bespotting van Jezus bij Pilatus De met doornen gekroonde Christus is gezeten tussen twee soldaten; een spottende Farizeeër knielt voor Hem neer.</p> <p>- Mat. 27:29b - Rotterdam, 1650-1700. - Pluis¹, N.188, p.515, afb.1661</p>	<p>- Badkamer, wand Noord , rechts van de deur - Maakt deel uit van een blokje van vier tegels dat eertijds (1995) verborgen was achter een kast: 189+190+191+192 - schade aan rand rechts is met gips aangevuld; de ossenkoppen zijn met een tekening vervolledigd.</p>

<p>inv.nr. 190</p> 	<p>N.T. - Johannes de Doper onthoofd De beul geeft het hoofd aan Salome (de dochter van Herodias). In een ruimte met twee zuilen en hoge wandvensters bevindt zich links Salome met sluier en in het midden de beul die haar het hoofd van Johannes geeft. Rechts ligt het onthoofde en bloedende lichaam van Johannes.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Marc. 6:28 - Rotterdam, 1650-1700. - Pluis¹, N.5, p.430-431 	<ul style="list-style-type: none"> - Badkamer, wand Noord, rechts van de deur - Maakt deel uit van een blokje van vier tegels dat eertijds (1995) verborgen was achter een kast: 189+190+191+192
<p>inv.nr. 191</p> 	<p>O.T. - De doortocht door de Schelfzee Mozes strekt zijn hand uit over de zee, opdat de wateren terugvloeien over de Egyptenaren, over hun wagens en ruiters.</p> <ul style="list-style-type: none"> - EX. 14:26, 27. - Rotterdam 1650-1700 - Pluis¹, O.97, p.299 	<ul style="list-style-type: none"> - Badkamer, wand Noord, rechts van de deur - Maakt deel uit van een blokje van vier tegels dat eertijds (1995) verborgen was achter een kast: 189+190+191+192
<p>inv.nr. 192</p> 	<p>O.T. - Simson verscheurt een leeuw Simson vindt te Timna onder de Filistijnen een vrouw met wie hij wil trouwen. Op weg naar Timna met zijn ouders wordt hij aangevallen door een jonge leeuw. Hij greep de leeuw aan en scheurde hem uiteen zonder dat hij iets in de hand had.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rich. 14:5 - Rotterdam, 1675-1700 - Pluis¹, O.144, p.320-321, afb.709 - de tekst verwijst naar het boek Richters, hoofdstuk 14, vers 5 (of 6?) 	<ul style="list-style-type: none"> - Badkamer, wand Noord, rechts van de deur - Maakt deel uit van een blokje van vier tegels dat eertijds (1995) verborgen was achter een kast: 189+190+191+192
<p>inv.nr. 193</p> 	<p>N.T. - De aanbedding van de herders Van de engel horen de herders waar ze het kind kunnen vinden. En zij gingen haastig en vonden Maria en Jozef, en het kind liggend in de kribbe. Maria is geknielend achter de kribbe. Twee herders hebben hun herdersstaf bij. De derde persoon, vooraan geknielend, kan Jozef zijn of een herder. Ook de os en de ezel zijn aanwezig. De voorstelling situeert zich binnenkamers.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Luc. 2:16 - Rotterdam, 1650-1700 - Pluis¹, N.13, p.408 	<ul style="list-style-type: none"> - Badkamer, wand Noord, midden van de muur - Maakt deel uit van een blokje van vier tegels: 193+194+195+(135)

<p>inv.nr. 194</p> 	<p>N.T. – de aanbedding van de herders Van de engel horen de herders waar ze het kind kunnen vinden. En zij gingen haastig en vonden Maria en Jozef, en het kind liggend in de kribbe. De opstelling van de figuren en de dieren is identiek aan die bij inv.nr. 193. Maria is geknielend achter de kribbe. Twee herders hebben hun herdersstaf bij. De derde persoon, vooraan geknielend, kan Jozef zijn of een herder. Ook de os en de ezel zijn aanwezig. De voorstelling situeert zich in open lucht, onder het afdak van een houten barak.</p> <p>- Luc. 2:16 - Rotterdam, 1650-1700 - Pluis¹, N.13, p.408</p>	<p>- Badkamer, wand Noord, midden van de muur - Maakt deel uit van een blokje van vier tegels: 193+194+195+(135) - Niet-storende rand- en hoekschade.</p>
<p>inv.nr. 195</p> 	<p>N.T. - De besnijdenis van Jezus Volgens de wet van Mozes moet een jongen op de achtste dag na de geboorte worden besneden. Hij krijgt dan ook een naam. Door de besnijdenis wordt het kind opgenomen in de Joodse gemeenschap. De besnijdenis wordt verricht door een officiële functionaris, de <i>moheel</i>, die tegenover degene zit die het kind vasthoudt.</p> <p>- Luc. 2:21 - Rotterdam, 1650-1700 - Pluis¹, N.14, p.410; +/- gelijk aan afb.1151</p>	<p>- Badkamer, wand Noord, midden van de muur - Maakt deel uit van een blokje van vier tegels: 193+194+195+(135) - Zelfde voorstelling als bij inv. nr. 185.</p>
<p>inv.nr. 196</p> 	<p>O.T. - de wegzending van Hagar en Ismaël Abraham is 100 jaar als Isaak wordt geboren. Op de dag dat Isaak van de borst genomen wordt, richt Abraham een grote maaltijd in. Sara, Abrahams vrouw, ziet dat Ismaël met Isaak spot. Zij is daarover ontstemd en zegt dat Abraham Hagar met Ismaël moet wegsturen.</p> <p>- Gen. 21:14 - Rotterdam, 1650-1700 - Pluis¹, O.38, p.260.</p>	<p>- Badkamer, wand Noord, uiterst rechts - Maakt deel uit van een blokje van vier tegels: 196+197+198+199</p>
<p>inv.nr. 197</p> 	<p>O.T. - de verdrijving uit het paradijs God had in de hof van Eden geboomte doen opschieten waaronder 'de boom des levens' en 'de boom der kennis van goed en kwaad'. Van alle bomen in de hof mochten Adam en Eva eten, behalve van de boom der kennis van goed en kwaad. Doordat Eva toch een vrucht van deze boom plukt, worden zij door een engel verdreven uit het paradijs.</p> <p>- Gen. 3:24 - Rotterdam, 1650-1700 - Pluis¹, O.8, p.239-240</p>	<p>- Badkamer, wand Noord, uiterst rechts - Maakt deel uit van een blokje van vier tegels: 196+197+198+199 - Glazuur is geschroeid in de hoeken rechts boven en onder.</p>

<p>inv.nr. 198</p> 	<p>N.T. - de kruisdraging - Simon van Cyrene door de Romeinse soldaten gedwongen het kruis te dragen</p> <p>Het was de gewoonte dat de ter dood veroordeelde zelf zijn kruis droeg. Simon van Cyrene komt juist terug van zijn veldarbeid als de Romeinse soldaten hem bij de kruisdraging betrekken.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mat. 27:31b, 32 - Rotterdam, 1650-1700 - Pluis¹, N.191, p.518 	<ul style="list-style-type: none"> - Badkamer, wand Noord, uiterst rechts - Maakt deel uit van een blokje van vier tegels: 196+197+198+199 - De tegel is samengesteld uit 3 gelijkjnde fragmenten.
<p>inv.nr. 199</p> 	<p>N.T. - het verloren schaap</p> <p>‘Wie van u, die honderd schapen heeft en er één verliest, laat niet de negenennegentig andere in de wildernis achter en gaat het verlorene zoeken, totdat hij het vindt. En als hij het vindt, tilt hij het met blijdschap op zijn schouders, en thuisgekomen, roept hij zijn buren en vrienden bijeen en zegt tot hen: verblijdt u met mij want ik heb mijn schaap gevonden dat verloren was.’</p> <ul style="list-style-type: none"> - Luc. 15:4-7 - anjer als hoekmotief - let op de persoon links met een schaap op de schouders ! - Amsterdam, 1775-1800 - Pluis¹, N.101, p.460-461 	<ul style="list-style-type: none"> - Badkamer, wand Noord, uiterst rechts - Maakt deel uit van een blokje van vier tegels: 196+197+198+199 - Schade aan de hoek linksonder.

Frans Caignie, 2026

¹ Pluis Jan, *Bijbeltegels. Bijbelse voorstellingen op Nederlandse wandtegels van de 17de tot de 20ste eeuw - Bibelfliesen. Biblische Darstellungen auf niederländischen Wandfliesen vom 17. bis zum 20. Jahrhundert*, Münster, 1994.

De codes N.xxx en O.xxx verwijzen naar respectievelijk het Nieuwe of het Oude Testament, xxx naar het nummer van het daar toegekende bijbelthema.

² www.tegels-uit-antwerpen.be/bijbeltegels/

³ De gegevens over dit tableau zijn overgenomen uit: Meul Veerle, *Restauratie kasteel de Renesse, Fase I, Onderzoek van de tegelverzameling, Deel II Beschrijvende inventaris, Eindrapport*, in opdracht van Fr. Goedleven n.v., 1995, p. 85-86.

⁴ Afbeelding overgenomen uit Pluis Jan, cf. noot 1, p. 262.

⁵ Foto's: inv.nr. 182, 183, 185, 186, 188, afb. 1 en 2: Frans Caignie. Alle overige foto's: Henk-Jan Smit. Met dank aan Henk-Jan voor zijn welwillende medewerking bij het fotograferen.